

költemények közvetlen élményforrását, a lírai helyzetet folyvást a nosztalgiával átszótt emlékező attitűd határozza meg. A továtűnő, de a jelent, a magatartás és öntudat karakterét determináló múlt földidézése Dobai — többnyire önmegszólító típusú — verseiben a könyörtelen pusztulás, a semmibe hullás kegyetlen törvényét, a lét-nemlét föloldhatatlan antinómiáját asszociálja. Az objektív idő — kiemelt szerepet kapó — vissza nem fordíthatósága, az élet egyszeriségének kinzó tudata, a pillanat visszahozhatatlansága a filozofikus töltésű rezignáció elsődleges forrása:

*„mikor kezdődik egy pillanat?
amikor máris éled
a másikat!
amikor az egész élet
alig egy gondolat!”*

(X.)

Az emlékképek időrendbe illeszkednek, kontinuitásuk mintha valóban egy „arc módosulásait”, a személyiség belső fejlődéstörténetét tárná elénk. De a költeményekből csupán egy áltörténet bontakozik ki, hiszen a fényképeket, az „eltűnt idő” sorjázó dokumentumait a jelenbeli öntudat értékeli-értelmezi — a szituációk, évszámok változását a szemlélet állandósága kíséri. A kötet bevezetőjének paradoxonja szerint: „Semmi sem emlékezzünk. Amikor emlékezzünk, akkor is élünk, nem emlékezzünk az emlékeinkre, csak élünk, nincs máskor és máshol. Életünk van, nincs emlékezetünk.” Ezért is válhat a múlt fölelevenítése a jelenbeli öntudat élményeinek és eszméinek összegzésévé.

A kibomló számvetés mélyen tragikus: „mint a hullámok — mi is mindent elvesztettünk...” (IV.). Kozmikus veszteségtudat, tört hitek, széthulló kapcsolatok, magánosság, létbizonytalanság, szorongás, a „kivont kések őszének” dermedtsége — íme az elkészített leltár szomorú végeredménye. A költemények némelyike József Attila-i bánatot idéz: a „maradj infantilis!” parancsa az öntudatlan létezés, a *gyermeki mérték* iránti elemi vágyat rejti, a „valóság botrányával” illúziótlanul szembenéző öntudat osztályrésze — szüntelen gyötrődés. S a remény: „hazudozó fantom” csupán.

„Az Elveszett Paradicsom mítosza kevés, mert a reményen és a lehetőségen nyugszik. Kell az a Paradicsom is, ami lehetetlen, amire folyton készülni kell” (*Alapműveletek*). Az „Elveszett Paradicsom mítosza” azonban felelősségre, az élet minőségének szolgálatára, az emberben rejlő esélyek kiteljesítésére int. (A *Játék a szobákkalt* a Szépirodalmi, az *Egy arc módosulásait* a Magvető adta ki 1976-ban.)

BALOGH ERNŐ

Spiró György: História

Mit jelent Spiró György számára a hangsúlyos cím, a cím mögötti fogalom? *Üzenet* című versének első sorai némileg választ adnak a kérdésre:

*Levetközni a múltat és kivetni minden gondolat-koloncot
emléktelenné válni pusztá semmivé eltűntekért lebegni rezzenetlen*

Születésünk után mintha finomra tekercselt múmiaként tipegnénk a lét észrevétlen időterében minden megtett lépés múltunkat hizlalja és jövőnket fogyasztja, s a kettő pillanatonként változó varrata a jelen. A ránkrégeződött múlt tulaj-

donképpen csak akkor válhat tudatos múlttá, ha *levetközzük* (nem *levetjük!*), fokozatosan megismerjük, hogy (eseményeiben, tanulságaiban is) megláthassuk valómagunkat. Csak így tudjuk a jelen pillanatát felszabadultan átélni, élvezni a lét *emléktelenné* megváltó és *semmivé* szabadító boldogságát. S itt az *emléktelenek* és a *semminek* nagyon fontos jelentése van, hiszen az ember örömmel végzett munkája, mosolya, szerelme, de bánata is: *emléktelen* — nem teremt mai értelemben vett történelmet. Spiró György keresztül is néz az ilyen történelmen, a markolat-koszarakon, a lobogók szakadt rongyain, halottak csontvázain. A mögöttest keresi: a munkát, a szerelmet, a bánatot, az emberi mindennapokat (amelyeket gyakorta kifícamít a történelem); vagyis szemléletében felcseréli az első latinóra históriáját és magisterét, számára a *tanítómester az élet történelme*.

Így kell megközelítenünk *Köszegők* című drámáját is. Álljunk meg a címnél, amely több értelemben is jelképes. Ez az egyetlen szó is bizonyítja Spiró nyelvi erejét, fantáziáját. (*Ciki* című ciklusa e bizonyítékok művekké összeálló gazdag tárháza.) És e sajátos többjelentésű szókapcsolat tömören jelképezi a verses mű cselekményének szerteágazó lehetőségeit. Első két szótagának jelentése historikus súlyú, amely ismereteink, érzelmeink alapján egyértelműen idézi meg *Köszeg* várát, a múltat, de mire mélyebben felfognánk, már „vetközni is kezdi”, „ki is veti”, holott alakilag csak a személyes névmás többes szám harmadik személyével nyúlott meg. A fehér-fekete ábráknak egymást kioltó (zavaró), lüktető játékát idézi a címben váltakozva felsejlő mögöttes jelentés: a *kenyérseggők*, és a *hítségők*. A kenyér és a hit egyaránt az élet, de míg a kenyérseggés az élet táplálását jelenti, a hítség az élet elárulását sugallja. Az érzetünk által felfogott harmadik jelentéshullám még a *vak ostobaság* és a *megingathatatlan szilárdság* értelmezési párost is felkínálja. A *Köszegők*ben ezek a jelentések mind kibogozhatatlanul összemosódnak. Induljunk el a cím sarkantyúját fölcsatolva: az első színek, hőseikkel, cselekményeikkel együtt plasztikusan nőnek elének. Már-már hagyományosan történelmi, szinte *katonás* drámára számítunk, amikor rózewicziesen meglendül velünk a világ, darabjaira hullik, a múlt illúziója időtlenné lobban, várvédők és ostromlók *kenyérseggőkre* és *hítségőkre*, az egyszerűsítés kedvéért *-seggőkre* oszlanak: vagyis saját magukat fölébe helyezik a történelemnek, anélkül, hogy a történelem logikája ellenére cselekednének. A bástyák árnyékában (sokszor csak az egyén által óhajtott) cselekedetek nagyulnak fel iszonyatossá, s felforrósodva felgyorsul mozgásuk is, szinte követhetetlen képvtátásoknak leszünk tanúi, s már-már azt hinnénk, kő kövön nem marad, amikor váratlanul ismét a klasszikus szint látjuk, hőseivel, drámájával együtt.

Spiró György tehát hagyományos, mives poétikával rendhagyó történelmi drámát írt. Sajátos módon mégis kicsit „rezzenetlen”, benne lebeg a hagyományos történelem, hiszen Jurisicz és Ahmed alakja az évszázadok lencséjén át nézve is hibátlan fényű. Mintha közösen ott ácsorognának valami békés város piacterén, s néznék, hogy a magukról megfélemedezett komédiások, miként idézik meg az ostromlott város életét — de lennének pillanatok, amikor a színpadon játszó Jurisiczal és Ahmeddel egyidőben villanna eszükbe a bécsi és a konstantinápolyi udvar. (*Szépírodalmi*, 1977.)

KOVÁCS ISTVÁN

Művelt írók

Vannak írók, akik előbb saját bőrükön érzik, hogy milyen világ veszi őket körül, nem könyvek, hanem tapasztalataik segítségével alakítanak ki magukban valamilyen képet. Vannak azonban írók, akik komoly — elméleti igényességet sem nélkülöző —